J. J.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA

De

PRUDENTI VIRIUM MEDICAMENTI EXPLORATIONE,

Quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,

REGNI BORUSSICI ET ELECTORATUS BRANDENB. HÆREDE &c. &c.

SUB PRÆSIDIO

D. FRIDERICI HOFFMANNI,

MED. ET PHILOS. NAT. P. P. MEDICI REG. h. t. DECANI,

PROMOTORIS ÆTATEM SUSPICIENDI,

PRO GRADU DOCTORATUS

Ad D. XXIII. Febr. MDCCIII. horis ante & pomeridianis

IN AUDITORIO MAJORI,

publicæ diſquiſitioni ſubmittet

NICOLAUS MARTINI, Riga-Livonus.

HALÆ,

Typis JOHANNIS GRUNERI, Acad. Typogr.

PRÆFAMEN.

HUmanæ ſapientiæ centrum in late patente utiliſſimarum ſcientiarum circulo conſtituendum in eo maxime terminari & figi conſtans Philoſophorum effatum extitit, ut quis rerum omnium cauſas cognitas habeat atq; perſpectas. Quare nec minus indubium eſt optimum illum audire Philoſophum medicum, qui rerum naturalium & quorumvis effectuum in naturæ gremio & corporis humani meditullio obſervandorum genuinas & authenticas excutere nôrit rationes. Ardua fateor & ſtupenda res eſt, phænomenorum phyſicorum aſſequi ductum huncque noſſe delineare; quandoquidem ſcientia noſtra, ſi rem ſolerter perpendimus, in exquirendis primitivis & originalibus cauſis, quæ principia tenent effectuum, nimis quantum inſufficiens, manca ac ſterilis eſt, cum tam anguſtis intellectus humanus contineatur terminis, ut a rerum principiis ſeu cauſis primis cognoſcendis prorſus excludatur. Vanus itaque & ſupervacaneus omnino conatus, vana æque gloriatio eorum, qui rerum primordia

primaſque cauſas in phyſicis & medicis mente ſua attingere geſtiunt. Ut enim quod res eſt, dicamus, quanta quanta noſtra eſt ſcientia, tam φύσεως in genere, quam mechaniſmi humani in ſpecie, conſiderationem concernens, in eo tantum vertitur, ut corporum in ſe actiones & reactiones, ſeu quos unum in alterum inducit, effectus attente exploremus, hosq; non ex primis, ceu remotis, ſed ex proximioribus, ut ſenſui obviis, principiis deducamus, demonſtremus. Quapropter ille demum medicus recte ſuam locat operam, qui relictis metaphyſicis cauſarum primarum ſpeculationibus, eorum, quæ vitam & ſanitatem obfirmant, nonniſi nota & in ſenſus incurrentia rimatur, quibus veritates incognitas elicere & pandere valeat, & ſic quidem Rationalis medici & practici tuebitur nomen. Quo abſunt, qui miſſa omni ratiocinatione, quæ tamen ut in aliis diſciplinis, ita & in medicina omnis acquirendæ notitiæ clavis ac anima eſt, nudæ tantum experientiæ mancipiorum inſtar inhærent, quo fit, ut in facienda medicina inque aſſignandis remediorum effectibus mirum & miſerum in modum implicentur, aliosque implicent perplexi. Ut enim Ratio ad evidentiam & veritatem rei nos unice deducit, ita ſola experientia, hoc fulcro deſtituta, credulitatis & falſæ opinionis eſt feraciſſima, ipſosque medentes reddit incertos ac fallaces. Quod non clarius in ulla medicinæ parte, ac in remedia ad ſanitatis negotium ſubminiſtrante Therapevtica elucet, ubi ad indagandos effectus horumque perſpiciendas rationes animi ſolertia undiquaque præſens requiritur. In hac inſigniter errant, in hac fallaciam cauſæ ut cauſæ haud infrequenter committunt, alienam nimirum, quid

quid quod contrariam & erroneam, remediis vendicando virtutem. Ingentem turpe dictu! negligentiam vel potius ignorantiam circa hoc argumenti genus extitiſſe, ingenue largimur. Quot quæſo hactenus non tribuimus vires ad ſuperlativum gradum & divinas usque certis remediis,& ſimplicibus & compoſitis, tam chymicis quam Galenicis, ad certos domandos morbos conſtanter deprædicatis? Quantisne virtutibus ſplendent plantæ earumq; radices, folia, flores? Quantis encomiis ſplendent ex mineralium regno petita medicamina! Evolve ſcripta Chymica, Botanica, Pharmaceutiva, ne Practicis exemtis, & ubivis pollicitis ſpeque ditiſſima, at quod praxin dein ſuſcepturos præter omnem exſpectationem fruſtratur, re accuratius trutinata ſolidoque ratiocinio & circumſpecta obſervatione ad decantatos effectus inquirendos adhibita, energia egentiſſima non ſine tædio conquires remedia. Nihil ſane majoribus premitur difficultatibus, at nihil quoque majori gaudet uſu, quam ſcrutinium remediorum, quibus emineant virtutibus, veriſne an falſis, quas prudens probe diſtinxerit Practicus. Cujus rei neglectus ſola ac unica cauſa & occaſio fuit tantæ prohdolor! empiricæ luis & miſeriæ, & craſſæ in medendo ignorantiæ, nullo fere conſilio, ſi non auxilio, corrigendæ. Quivis enim ſe fingit medicum, vel medicamentum probatum adverſus certum morbum jactitat, modo ſemel vel bis ab eo propinato conſpiciat ægrum convaleſcentem, cum tamen ad ipſam ſanationem re ipſa nihil contribuerit. Hinc quoque iſta calamitas, cur tantam farraginem & numeroſisſimam remediorum ſylvam in libris inque officinis poſſideamus, & tamen præ nimia copia,

ut Tantalus in aqua, ſelectorum penuria laboremus. Quod vitium cum jam panicum ſit, non poteſt non in ſanitatis & ſalutis humanæ cedere detrimentum. Hoc cum merito cordi habeamus, dictis rationibus jam permoti, non inutilem laborem judicavimus, ſi veram methodum ac viam monſtraremus, qua genuinæ ſuæque vires & vera efficacia in medendi methodo conſtent medicamentis, unaque fallaciæ, quæ in allegandis effectibus fieri ſolent, deregantur, virtutesque remediorum ab operatione naturæ, quæ plerumque ſola optima morborum exiſtit medicatrix, diſtinguantur, & hac ratione evitetur, ne vehementiam ac vim morbi habeamus pro effectu remediorum. Ita certiſſimam concepimus ſpem, fore, ut omnis empiriæ fons diſpaleſcat & verum fundamentum Therapevtices, in quo conſiſtat, ſubſtituatur atque corroboretur. Cui noſtro inſtituto Deus T. O. M. ex alto gratia ſua velificetur quam benigne!

§. I.

VT autem paulo preſſius & apertius inſtituti noſtri mentem declaremus, ſententia noſtra hæc eſt, perpaucas adhuc cognitas eſſe vires remediorum, quibus firmiter inniti & fidere poſſit praxin exercens, ſed pleraſque eſſe fictas, falſas, imo adhuc dum in Democriti latitare puteo. Quod quidem aſſertum primo intuitu paradoxon & a ratione alienum eſſe haberi poſſet, cum tanta copia numerusque vix determinandus ſuppetat remediorum. Quod tamen ipſum mirationem injicit, quod pauca eaque vera adverſus morbum cognoſcamus præſidia

horum-

horumque vires teneamus, alias certe nullam videmus neceſſitatem tantum numerum tantamque ſyllogen ſtruendi remediorum. Veriſſima enim hæc & unica cauſa eſt tam ampliſſimæ farraginis formularum & medicamentorum, quæ paſſim deſcribuntur, citantur & miris laudibus extolluntur, quod nemo recte attenderit vel intellexerit remediorum efficaciam, in quo proprie ſit conſtituta, & quod reapſe paucorum veras virtutes habeamus perſpectas. Unde cum Practici hiſce magnæ famæ remediis adverſus morbos utebantur, is vero, quem anxie exſpectabant, effectus non ſequebatur, mox ad alia delapſi, nova condere vel ab aliis condita & commendata in uſum vocare ſunt annisi, quæ cum & ipſa ipſorum voto non reſponderent, ſed ubique inopiam & defectum deprehenderent, ad alia rurſus animus converſus eſt, etiam ad ipſa exotica, quorum modo fama perveniebat ad aures, & hinc ſcaturiebat fons perverſæ iſtius medendi methodi. Et ſane nihil peſtilentius ad diſtinendam ægrotantium incolumitatem excogitari, nihilque pernicioſius ad praxis rationalis incrementa impedienda inveniri poterit, quam tanta varietas, tanta copia & numerus, quod non poteſt non incertum, hæſitantem & dubium reddere Practicantem remediorum. Ut itaque jam ex iſto errorum labyrintho emergamus, & fundamentum hoc omnis empiricæ, irrationalis praxeos deſtruamus, opus maxime omnium eſt, ut clariſſime demonſtremus, nullum effectum formalem aut virtutem quandam inhærere remediis, ſed omnem, quam exerunt in corpore humano, obtinere demum ab ipſo. Hoc ſi argumentis comprobaverimus, unico quaſi ictu cadit & diruitur

omnis laus remediorum in certis morbis ad certos fines commendatorum.

§. II.

Nulla unquam ſententia in propaganda re phyſica & medica majorem ſterilitatem & noxam attulit, quam hæc ipſa, quod veteres exiſtimarent, vires, qualitates & effectus rebus ineſſe corporeis, dum non modo certis mixtis aſſignabant calidum quoddam, frigidum, humidum vel ſiccum temperamentum, ſed & ulterius progreſſi, virtutem aperitivam, inciſivam, venenatam, alexipharmacam, huic vel illi parti amicam, inimicam, ſtomachicam, pectoralem, hepaticam, &c. quaſi nempe ipſis rebus talis indita eſſet virtus & qualitas. Ex quo falſo fundamento innumeri iſti errores in praxin irrepſerunt, quos dextre & ſolide primus omnium perſpexit & detexit Carteſius, demonſtrans, has qualitates & facultates omnes non eſſe quidditativas, abſolutas rerum entitates, ſed relativas & ſub relatione ad alia. Unde non ſine ratione hæc ſenſu minus philoſophico ſumi ipſi videbatur, quod e. g. ſacharum ſit dulce, arſenicum venenum, camphora quod ſit calida. Non equidem negari poteſt, hos effectus rerum, qui ſunt naturales, ſuis teſtari de cauſis, interim tamen illi non confundendi ſunt cum ipſis cauſis, neque putandum, quoddam corpus per ſe aptum eſſe ullum formalem effectum producendi. In phyſicis enim res ita comparata eſt, ut actiones & effectus corporis omnes quicunque fuerint, in alio producantur, reſpectu cujus ſequuntur effectus. Ita v. g. nullus motus poteſt confici ab uno corpore in ſe conſiderato, ſed neceſſe eſt, ut ſi motus fieri debeat, ſemper præſto ſint

duo

duo, unum agens, alterum patiens, & dum unum in alterum agit, & hoc illius actionem recipit, tum demum reſultat inde motus, qui effectus eſt duorum corporum, unius agentis, alterius recipientis actionem vicem ſuſtinentis. Quapropter ſapienter dictum fuit a veteribus, nullum corpus per ſe moveri, ſed omnem motum proficiſci ab alio. Paucis ut conficiamus, ad motum requiritur movens & mobile. Male itaque dicitur motus inhærere uni corpori, qui potius effectus eſt duorum.

§. III.

Cum autem omnes effectus, virtutes ac vires, quæ in tota rerum natura viſuntur & ſpeciatim in corpore vivo, animato producuntur, nonniſi motus ſint ſpecies, nec ſine motu unquam concipi aut percipi queant, hinc facile jam apparet, iſtos effectus, qui remediis vendicantur & in certa motionis ſpecie conſiſtunt, non poſſe uni adſcribi corpori, ſed duo minimum expoſci. Ita v. g. calor, qui ſenſationis ſpecies eſt & in corpore animato efficitur, formaliter non poteſt tribui ipſi igni, bene autem hoc dici poteſt, quod celerrime moventis naturam habeat. Idem hoc applicari poteſt ad ipſa remedia vel etiam venena. Illud enim audit remedium, quod certum effectum exerit in corpore humano ſive purgantem, ſive anodynum ſive vires reſtaurantem. Venenum quoque dicitur id, quod ſubito deſtruit & ſubvertit motus vitales. Jam facile concipi poteſt, quod iſti effectus, cum in alio corpore debeant ſiſti, non ipſi inhæreant remedio vel veneno, utpote quæ agentis tantum munus obeunt, ſed tum demum eos ſubſequi, quando hoc agens alio corpori rite invo-

involvitur. Veteres philoſophi rem accurate definiverunt hoc axiomate, corpora non agere ſecundum ſphæram activitatis, ſed receptivitatis, & ad edendum effectum non ſufficere tantum cauſam, ſed etiam ipſius ſubjecti diſpoſitionem legitimam requiri. Hæc ſi nobiſcum conſiderato animo pervolvamus, ultro ſequitur, nos in falſa eſſe opinione, qua ſingularem virtutem ſine debita conſideratione ſubjecti adverſus hunc vel illum morbum edomandum ipſis aſſignamus remediis. Duo ſunt probe advertenda, ut ſalutaris vel noxius ex remediis ſic dictis in corpus invehatur effectus, ipſum nempe corpus, quod pharmaci loco propinatur, & ipſum quoque corpus humanum. Hæc ergo invicem erunt conferenda, hic proportio quærenda & indaganda, ut certus, quem medicus intendit, ſequatur effectus. Nihil adeo certi quoad virtutes & effectus decernere & definire poſſum, niſi ſemper facta relatione ad corpus humanum, quod cum varium ſit, varia pariter ab uno remedio viſitur efficacia & operatio. Ita vomitorium ex Regulo antimonii eductum, quale Munckii eſt, diverſis admodum operationibus conſpicuum eſt, dum nonnunquam iners plane atque inefficax deprehenditur, ne quidem ad nauſeam ventriculum diſponens, in aliis autem, utut eadem fuerit doſios menſura, enormiſſimas ab ejus uſu vomitiones ad lipothymiam usque excitatas vidimus. Hydropici rarius moventur a vomitoriis, quod ipſis cum quartanariis commune eſt. Æſtate inſuper expeditior per ſuperiora fit egeſtio, quæ hyeme coactior.

§. IV.

Non minus quoque ſudorifera præſ. fortiora & cali-

calidiora non unam ratione ſubjecti in operando ineunt viam, ſed plane quandoque aliam, imo alienam. Cujus rei ſufficiens dabunt argumentum plethorici & cacochymici, quos a ſpiritu cornu cervi & tinctura bezoardica volatili affectus ſoporoſos, guttam ſerenã, imo paralyſes incurriſſe triſtis loquitur experientia. Ejusdem cenſus fortiora diaphoretica ſub initium variolarum & morbillorum uſurpata febri calcar addunt, delirium & epilepticos motus ſuſcitant, & non raro ægrotos mortali vinculo exſolvunt. Idem fere efficiunt ſalia volatilia, præſertim oleoſa, quæ in febrium intermittentium curatione ſiniſtre adhibita has ipſas tertianas vel ſi tertianæ fuerint ſimplices, duplices vel continuas reddunt, quod etiam valet de ſudoriferis, acribus, calidis: in plethoricis quoque largius ſumta capitis dolores ut & hæmorrhagias poſt ſe trahunt; vidimus tamen ipſa hæc ſalia aromatica inter cibos pauca doſi exhibita hæmoptyſi, imo hæmorrhoidali fluxu nimium exhauſtis egregium attuliſſe ſolatium.

§. V.

Quod ſi pedem promoveamus & ad purgantia accedamus, eadem horum circa effectus ſuos erit conditio. Ita v. g. notum eſt, purgans gialapium diverſiſſimos edere effectus, prout inter ſe differunt ſubjecta, adeo ut unus certus, neceſſarius & perpetuus ipſi nunquam queat adjudicari. Quod ſi enim illius optimi & reſinoſi tantillũ ſumam, hoc juveni ſeroſo datum eum fortiter purgabit, quod tantum abeſt ut in affectu hypochondriaco & in febre quartana præſtet, ut potius non modo deſtituatur ſucceſſu, ſed & tormina excitare aptum ſit. Eadem porro doſis in bilioſo

ſubjecto & tempore autumnali metu præſentis hypercatharſeos non vacabit, quæ in plethorico & obeſo præter tormina & paralyſin ipſam accerſere valebit, imo infanti data ſi non necem ipſam conciliabit, plane tamen ſtomachi tonum dejiciet viresque proſternet, prout alias in his, qui debilioris ſunt ſtomachi, emetica inſignitur virtute, quid quod ſæpius advertere licet unum idemque purgans in uno ſubjecto, diverſis temporibus oblatum, differentes a ſe invicem ſiſtere effectus. Ita in genere notamus catharticum tempore æſtivo vel verno exhibitum majori eminere virtute, quam hyemali, minori adhuc, quando die prægreſſo acidi cibi fuerint aſſumti, quæ contra intenditur Salſis acribus eduliis prius ingeſtis. Ad hæc diverſa regionum indoles ut varie homines temperat, ita varie ſigillabit virtutem medicamentoſam, dum, ut purgantium exemplis id explanare pergamus, hæc quæ in certa doſi ſumta Weſtphalum ruſticum nonniſi debite ad purgationem invitabit, natione Gallum vel Aulicum delicatioris vitæ, tenerioris pariter conſtitutionis, ut miſnicum, propemodum dabit eadem doſi internecioni. Denique in affectibus, ubi horrendis ſpaſmis & anxiis contractionibus inteſtinorum membranæ exagitantur & convelluntur contumaxque alvi præſto eſt adſtrictio, ibi ſane nunquam expedient alvum, ſed adaucta ſymptomatum ſævitia magis conſtipabunt, quali in caſu clyſter oleoſus vel juſculum oleoſum cum manna conditum optatiſſimum producet effectum. Illud autem maxime tenendum eſt circa aloëticorum uſum, quæ largiori doſi conceſſa in ſiccis alvum procurabunt occluſam, minore autem & refracta lubricam & emollitam.

litam. Quis ergo non perſpicit ab uno ſimplici diverſiſſimos induci effectus; quis autem ſibi poterit imaginari, omnes hos effectus formaliter jamdum latitare in purgante, quod potius ad diverſe agendum eadem ſeſe ſemper habet ratione, adeoque diverſitas cauſæ non in hoc ſed in ſubjecto individuali, quod actionem recipit & reciproca agendi facultate inſtructum eſt, plenarie quærenda erit ac determinanda. Quæ ſubjectio ratio cum diverſi mode ſe habeat, in aprico eſt, diverſam, imo ſæpe contrariam unius purgantis evenire operationem.

§. VI.

Tanti profecto refert pharmacum cum prudentia ex juſtis rationibus illius uſum colligente adhibuiſſe, quod & de ſimplici illo nitro, omnino erit tenendum. Inſignis equidem ejus efficacia eſt in cholericis, & ubi humorum maximus eſt orgaſmus, dum calorem febrilem & præternaturalem egregie deprimit, ſudorem promovet; at vero in febribus malignis, ubi pulſus fatiſcit viresque deficiunt, eadem mole porrectum, excretionem ad peripheriam corporis & exanthematum eruptionem magno cum periculo retardat. Eſt quoque porro notatu digna obſervatio illa practica, nitrum in nonnullis ſubjectis laxare alvum, in aliis autem, ubi nimia bilis acredo & ardens in inteſtinis inflammatio abſcondita eſt, idem remedium magno pollere uſu & fluxum talem nimium cum ſucceſſu cohibere. Opiata, ut ulterius progrediamur, nimias ſanguinis excretiones compeſcere ſat abunde conſtat; ſunt tamen quamplurima exempla, ubi hæc in uſum vocata non modo ſanguinis per uterum effuſiones, ſed

& per venas hæmorrhoidales effecerant atrociores. Præterea opium omniaque anodyna in quibusdam placidum procurant ſomnum & inordinatum ſpirituum motum deliriumque ſedant & componunt; in aliis autem plane contrarios cauſantur effectus, ut vigilias perpetuas & delirium, ſi non adſit, introducant, vel ſi qua præſens, gravius reddant. Eadem opiata convenienre doſi ſubminiſtrata largum ſudoris profluvium certis in ſubjectis certisque in morbis efficere res nota ac vulgata in foro medico eſt; quæ tamen ipſa in cachecticis & frigidis morbis non modo ſudorem, ſed & tranſpirationem ſic dictam inſenſibilem penitus ſiſtunt, ut inde in hecticorum colliquativis ſudoribus magno cum fructu adhibeantur.

§. VII.

Videamus jam & conſulamus experientiam ratione ſuffultam, num alia medicamenta unum operandi modum unumque ſic effectum inferant. Inter hæc non infimum locum obtinent martialia & vitriolacea, quæ vi ſua adſtrictiva agere videntur ideoque alvum in quibusdam plane conſtringunt; hæc ipſa tamen ſæpiſſime alvum laxam reddunt & inſtar purgantis irritant. Ita porro in nonnullis appetitum erigunt, quem in aliis deſtruunt, item ſpaſmodica pathemata in quibusdam ſubtrahere ſolent, quæ in aliis ab iisdem fiunt diriora. Quid notius eſt, quam quod amara & balſamica hypochondriacos egregie ſolentur; interim ſæpe accidit, ea ipſa ardores internos, phlogoſes & anxietates in iisdem augere. Salia media, duplicata, ut ſunt nitrum vitriolaceum, ſal digeſtivum Sylvii &c. hypochondriacis & quorum prima regio ſcatet magna humorum

morum colluvie, apprime utilia ſæpius deprehenduntur, nihilominus nec deſunt exempla, ubi dicta ſalia intenſiſſimas cardialgias excitarunt. Acida volatilia & fixiora etiam in ardentibus, bilioſis febribus, in malignis quoque ſævientibus uſum habent revera non contemnendum; melancholicis autem & hypochondriacis ferme omnibus mirum quantum nocent. Ea, quæ ſubtili & balſamico eminent oleo, ut ſunt terebinthinacea, juniperina, urinæ fluxum movent & calculo reſiſtunt; haud deſunt tamen exempla, ubi memorata diſpoſitionem calculoſam, in quibus antea non fuerat, unice introduxerunt. Quam diverſus remediorum mercurialium ſoleat eſſe effectus, attentis Practicis non poteſt eſſe ignotum; quædam enim ſubjecta ea optime ferunt, alia alvi irritationem perſentiſcunt, alia glandularum ſalivalium ſtimulationem, alia gingivarum putredinem inde concipiunt. Huc quoque referri poſſunt ex mineralibus ſulphura varii generis, ſolutiones metallorum mitigatæ, ſolutio auri, veneris &c. quæ pro diverſitate ſubjectorum, vel vomitus, vel alvum, vel ſudorem movent, quinimo in aliis plane nihil operantur, ubi contra in aliis effectus ſequebatur exoptatus. Plura ſi non innumera poſſemus recenſere & in medium proferre exempla & obſervationes, quibus fuſius diſpaleſceret, quam diverſum, imo alieniſſimum & contrarium unum remedium ſæpius in eodem ſubjecto, diverſo tempore vel alia doſi exhibitum, tanto magis autem in illis individuis, quoad ſexum, ætatem, temperamentum, clima admodum diſtinctis, eodem tamen morbo decumbentibus, excitet effectum. Sed nobis prolixioribus eſſe haud æque licuerit, cum ex iis, quæ huc

usque ex attenta praxi deduximus & tetigimus, ſufficienter eluceſcat, efficaciam illam, quam remedia producere dicuntur, minime ipſis inhærere medicamentis, ſed eam demum reſultare ex actione remedii & reactione, quæ in varia temperie, mixtione varioque partium fluidarum in corpore motu conſiſtit, in corpore nſtro exantlata.

§. VIII.

Ex allatis itaque conficitur, ſtolidam & perverſiſſimam eſſe viam ac methodum, qua nonnulli medicorum incedentes remedio huic vel illi certam & infallibilem contra hunc vel illum morbum decernunt efficaciam, illudque jam plenis buccis commendant, eblaterant, & ad cœlum usque extollunt nullo habito reſpectu individuorum, nulla habita ratione circumſtantiarum, & ut canis e Nilo generalem medicinæ ſuperficiem generalibus theorematibus limitatam lambentes, omnem medicinæ practicæ molem exhauſiſſe ſibi imaginantur. Certe, ſi rem uti eſt, detegere velimus, nil niſi ignorantiam ſuam aperte profitentur, vel contra conſcientiam agentes homines decipiunt & pecuniam fraudulenter emungunt. Minime nobis animus eſt damnare in totum omnem uſum omnesque vires remediorum, neque etiam cenſemus, non dari talia remedia, quæ in pluribus affectibus magnum & copioſum habeant uſum ac fructum, ſed hoc ſaltim improbamus & monemus, quod in genere non poſſint certæ vires remediis adſcribi, ſed ſemper proportio ineunda ſit cum individuis, hæcque una conſideranda & referenda veniant, unde omnes ſic generaliter aſſignatas panegyres floccipendimus, deteſtamur & ex medicina

ratio-

rationali exeſſe deſideramus. In eo profecto cardo totius Empiriæ vertitur, ut commendare & venditare velimus certa adverſus morbum in quovis ſubjecto remedia, & niſi hac in parte hos errores eorumque latifundium inquirendo evertamus & peſſimæ huic conſvetudini audacter obviam eamus, non aliam quoque praxin quam mere empiricam exercemus ac profitemur. Sed proh dolor! quanta empiria, quam perverſa medendi ratio abunde & undiquaque conſpicitur in tot libris & ſcriptis eorum, qui docti & rationales nominari geſtiunt, quanta formularum, quaſi vero normularum, copia, quanta jactantia virium ſpargitur & diſſeminatur, quibus ſane omnibus veræ & ſolidæ medicinæ majus decrementum quam ullum incrementum portendere & ſpondere poſſumus. Haud quaquam enim generoſa remedia deficiunt, neque unquam arcana amplius tam anxie quærenda vel indaganda ſunt, unicum ſaltim arcanum eſt, & quod revera arcanum eſt, Empiricis ſumme neceſſarium, prudens applicandi ratio, qua ſuus quisque remediis conſtat & in ægrotis ſuccedit optatus & deſideratus effectus. Qui enim illam novit, is determinare nôrit vires, qui ea non inſtructus eſt, in vanum jactat remedium & potius obeſt quam prodeſt remedio. Ad prudentem autem applicationem non ſufficit ſuperficialiter & ex cortice quaſi noſſe medicinam, ſed ex phyſicis, Anatomicis, mechanicis & Chymicis principiis elementa agendique modum ducere ac derivare debet, nec non ipſius ſubjecti naturam, corporis ſpecialiſſimum mecahniſmum, motuum morboſorum morem ac conditionem cauſarum, quæ eos excludunt, indolem noſſe ac demonſtrare

ſtrare debet, quando, ut *Galeni* verbis utar *l. 3. meth. c. 7.* in initio reperiundis, *remediorum inveniendorum initium ex morbi natura deſumendum eſt, cum abſurdum ſit aliud eſſe quod curatur, & aliud quod curationem præſcribit*, & ſic demum recte judicare noverit, quo remedio, quo tempore & qua doſi utendum & quamdiu cum eo ſit continuandum. Hic eſt finis & verus terminus, quo genuinus medicus disjungitur ab Empirico vulgari.

§. IX.

Jam vero ſatis ſuperque apparet, medicum, ſi naturæ ductum in medendo probe aſſequi & ſcire velit, quænam remedia in hoc vel illo caſu utilia vel noxia ſint futura, non acquieſcere debere in generali illa & trita virium in remediis reperiundarum aſſignatione, cum illa ipſa, ut evictum dedimus, quam multis involuta ſit fallaciis, ſed ad alia longe graviora ipſi deſcendendum eſſe, quæ ſe in aſſignandis remediorum virtutibus circumſpecte adhibendorum reddant confirmatum, quod erit argumentum hujus noſtræ Diſſertationis. Antequam autem ad hoc negotium pertractandum nos ſpecialius accingamus, e re fore judicavimus percurrere quædam polychreſta, generoſa, authentica & hiſce temporibus valde celebrata remedia, ad oſtendendum, quam infirmo ſubinde ſtent talo, quamque fallaces & ancipites ſint eæ vires ipſis vulgo adjudicatæ.

§. X.

Decantata itaque expoſituri, haud ignoramus, quanti ab omnibus ferme æſtimetur & unanimiter aſſeratur & transcribatur cinnabarin nativam vel antimonii eſſe verum antidoctum & ſpecificum contra epilepſiam,

lepſiam, hac inductis opinione, quod ob ſulphur antimonii virtus ipſi indita ſit anodyna ſpiritusque coërcens. Verum enim vero, ſi experimenta ſolerter & attente inſtituamus, hæc nos docebunt, quod ſola cinnabaris nil prope effatu dignum exhibeat in epilepſia infantibus ſolenni, æque parum in ea, quæ variolis & dentium dolore inducta fuit, uti nec in idiopathica confirmata, quibus in affectibus quantumvis maxima doſi conceſſa nunquam probavit quendam effectum, ſed potius gravando ventriculum, anxietatibus cauſam præbet. Neque ſpecificum ſic dictum Michaëlis cephalicum ob cinnabarin ſuam poſſidet virtutem, ſed potius ex aliis ingredientibus, anodynis, antiſpaſmodicis & acidum infringentibus illa deducenda venit; quod pariter ſentimus de Panacæa Anwalldina, quæ in affectibus ſpaſmodicis, epilepticis non rejicienda eſt, interim tamen illius vires non a cinnabari, ſed a radice pœoniæ proveniunt. Deinde vero cinnabaris minime agit ob ſulphur, ſed hoc arctis tenetur compedibus, ut ægerrime etiam fortiſſimis lixiviis ab ejus vinculis poſſit ſeparari. Quod vel ipſe arguit odor, quo nulla de ſe cinnabaris effluvia ſpargit, cum tamen anodyna virtus ex volatilitate & ἀναθυμιάσει ſulphuris debeat accerſi. Eſt nihilominus utique cinnabari ſuus uſus atque effectus, quæ epilepſiæ convenit at non omni, tantummodo illi, quæ v. gr. a contuſione externa capitis vel à ſuſcitata ſtaſi ſeri vel coagulatione ſanguinis in vaſis proficiſcitur. Cinnabarina enim non minima ſed plena doſi exhibita eaque iterata ſalivationes exprimunt, ſanguinis ac lymphæ motum per vaſa accelerando, citra tamen exquiſitum calorem aut tu-

 multum,

multum, unde demum evenit coagulum ſeri diſſolvi & ac deſideratum effectum ſubſequi, quod tamen in epilepſia ab alia cauſa ſuborta non valet. Plura, quibus de hoc cinnabaris in affectibus ſpaſmodicis effectu hic referendis ſuperſedemus, vide ſis in *Animadverſionibus* Dn. Præſidis, *Præceptoris atque Promotoris mei omni honoris & obſervantiæ cultu nunquam ſatis deprædicandi, ad Poterium.*

§. XI.

Inter ea, quæ alexipharmacorum titulo deſignantur, a longo jam tempore pro penetranti alexipharmaco habiti ſunt Spiritus & Sal volatile cornu cervi. Eboris & ſpiritus cornu cervi ſuccinatus, ut quorum virtus in peſte, febribus petechialibus & malignis a Practicis magni cenſetur. Sed ſi rem accuratius trutinamus & ſolidam experientiam conſulimus, deprehendimus aſſertum illud multis laborare præjudiciis & exiguum vel plane nullum dictis in affectibus habere uſum, quod in nupera, ante aliquot annos graſſante, peſte ſatis edocti fuerunt, ſiquidem omnia illa, quæ ſanguinem nimis impellunt ac commovent, in hujus genii morbis, funeſto dramate haud vacant ideoque cum illis caute eſt mercandum, & illo tantum in caſu admittenda, ubi natura oneri impar partes ſui mixtum deſtruentes ad corporis habitum amandare & exanthemata ſeu maculas formare non valet vel quando talia recrementa priora veſtigia relegunt: ibi ſane obſervatum fuit, quod naturam nimis languidam ad excernendum heterogeneas partes quodammodo ſtimulent & animent; in reliquis vero vel plane nullum vel nonniſi ſub debita circumſpectione locum inveniunt. Secus vero res ſe habet cum illis

præ-

præſervandi gratia ab inſtante quodam miaſmate contagioſo, malignis & putridis morbis uſurpatis, quo tempore eorum quendam uſum eſſe non ibimus inficias, cum omnia ea, quæ circulum ſanguinis illibatum ſervant & tranſpirationem debito modo adjuvant, humores vitales a multis peregrinis impuritatibus & excrementis activis liberent, quæ ſi retinentur, circulo humorum exiſtente languidiore, tum ad malignitatem & corruptionem ſubeundam proxima eſt via. Quandocunque autem hæc corruptio profundius inſinuata & immerſa fuit ſuccis corporis humani, tum cavendum potius ab iis eſt, quoniam motu ſuo inteſtino, inteſtinum putredinoſum motum adaugent virusque propagant, ubi contra acida, terrea, quæ his contrariam exerunt operationem, curandis dictis morbis egregie ſubveniunt.

§. XII.

Univerſale magis alexipharmacum venenorumque antidotum creditur Theriaca tam vulgaris quam cœleſtis, quæ nonniſi ad certam eorum ſpeciem reſtringitur & reducitur. Quod autem ad omnium venenorum claſſem utriusque virtus extendenda non ſit, obſtat, quod in iis, quæ humorum & ſpirituum motum ſufflaminant & narcoſi agunt, ut & in fermentativo & putredinoſo motu a venenis ſanguini illato, qualis in morbis malignis, peſte, ictibus animalium viſitur, enervandis locum ſuum haud tueantur, ſed ſaltim, ubi acrimonia volatilis, penetrans, cauſtica irritando & vellicando fibras nerveas exercet & ſpaſmos gignit, ſicuti accidit in mineralibus, arſenicalibus & hujus cenſus aliis, quamvis tamen & ibi non omne punctum abſolvant,

vant, ſed oleoſa & pinguia theriacalibus longe ſint præferenda.

§. XIII.

Ut omnibus morbis propria medici quæſiverunt præſidia, ita & febribus propellendis ſic dicta febrifuga a Recentioribus maxime deſtinantur, quorum primicerias quaſi ducit China chinæ ceu probatiſſimum & infallibile adverſus omnis generis febres remedium ſpecificum, quod dum firmiter ſibi perſvaſerunt, fit ut plures, ſtatim ac quempiam febri decumbere audiunt, mox illotis quod ajunt manibus omni inſuper habito reſpectu cauſarum & circumſtantiarum ad ipſam ceu ſacram anchoram confugiunt & ſola hac febres ad Indos usque agere moliuntur, ſed magno ſæpius cum ægrotantium vitæ diſcrimine. Largimur utique, cortici huic egregiam ineſſe vim motus febriles inhibendi, & ſalia bilis acria figendi præſ. in tertianis & bilioſis febribus, at niſi prudenter & cum ratione, ſed promiſcue ipſum offerimus, certe majus damnum quam commodum juſte exſpectandum habemus, quod recidivæ pejores, febres lentæ, viſcerum contumaces oppilationes & tumores ceu feriales nuncii abunde teſtantur. Eſt ipſi ſuus uſus, quando non alia ratione quam vi ſua adſtrictiva tonum excretoriorum vaſculorum & fibrarum muſculoſarum dejectum excitat & reſtaurat, unde, cum humores expeditiorem circulum recuperant, & per evacuatoria inutiles ac ſuperflui humores educuntur, feliciſſime ſic & perfecte curatur febris. At vero cum notum ſit, adſtringentia non ſemper effectum aperitivum poſt ſe relinquere, h. e. circulum ſanguinis & humorum adaugere & excretionis negotium ſartum

tectum-

tectumque ſervare, ſed perſæpe motus retardare & refrænare, tantoque magis, ſi humores tenaces, viſcidi & ad motum inepti ſunt, ſi præterea ſpaſmodica quædam fibrarum conſtrictio adeſt & medicamentum magna mole exhibere neceſſarium videtur, cuivis in promtu erit colligere, quod tum graviores metuendi veniant morbi, & id plerumque accidit in febribus quartanis autumnalibus & aliis intermittentibus refractariis, perſonis melancholicæ temperiei maxime moleſtis, imprimis autem ſub febrium initia, ubi motu ſuppreſſo humores incraſſantur & obſtructiones obfirmantur. Non contemnendum autem ſpondent effectum in tertianis continuis exquiſitis intermittentibus in perſonis ſenſibilioris texturæ & bile affluentibus æſtatis tempore ſubortis, ſi jam per aliquod tempus æſtus febris deferbuerit, ſic enim excretiones hinc inde egregie ſollicitant & ſolidam curationem reddunt, quale quid etiam in minori doſi & longe tutius præſtant tincturæ martiales, uti eſt illa Zwölferi, & eſſentia amara cum liquore martiali maritata, quibus ſæpenumero olim tutiſſime intermittentium pertinaciam ſubegit *Laudatus D. Præſes*, cujus hac de re conferri poſſunt *Animadverſiones in Poter.*

§. XIV.

Præter ſuperius memorata antepileptica non minus deprædicant ex Animali R. deſumta, & ex his præcipue pulverem lumbricorum terreſtrium & fere omnes animalium partes exſiccatas, ignis violentiam non expertas, quorſum etiam ſpectant ungulæ, dentes & cornua animalium, quæ ſingula inſiſtendis inſultibus epilepticis peculiarem & mirabilem vim poſſidere di-

cuntur; Sed minime hæc eſt univerſalis & a vero longe abſunt, qui in epilepſia a quacunque cauſa orta eundem ſibi effectum promittunt. Nunquam enim tali in caſu, ubi cauſa materialis præſens eſt, v. g. ſi ſanguis extra vaſa in cerebro obhæreat, ſi primæ viæ ſaburra, acidorum corrodentium humorum infarctæ ſint, ſi virulenta, acris quædam materia nervos in morbis pungat ac vellicet, operæ pretium faciunt, ſed potius tum, quando ex cauſa quaſi immateriali, animi affectu, terrore &c. ortum fuerit malum inque ſimplici proclivitate ad talem motum ratio epilepſiæ conſiſtit omnisque materialis cauſa morbum fovens ſublata fuit, revera, tum prudenter data faciunt quandoque, ut malum illud, quod per plures annos tragœdiam hanc luſerat, nunquam recrudeſcat.

§. XV.

Antidyſentericum præſentiſſimum hodiernis temporibus creditur eſſe Hipecacuanhæ, peruviæ nativæ plantæ radix pluribus id ex Gallia atteſtantibus, qui magnum ex ejus uſu lucrum captarunt. Notum eſt hanc radicem etiam in aliis corporibus, ſi largiori doſi offertur, nauſeam & vomitionem creare ſale aculeato tenui, quo pollet. Ita Hermannus in febrium intermittentium curatione ipſam præſcripſit in infuſo cum vino. Ea propter non omni tempore, non in omnibus ſubjectis, non ſub quavis cauſa quadrat in dyſenteria, ſed potius noxam perperam adhibita radix infert. Nos cenſemus, dyſenteriæ cauſam eſſe bilem, viſcidiorem quidem & tenacius adhærentem, at ſalibus & ſpiculis acerrimis & cauſticis refertam, quæ infenſiſſima irritatione mucum inteſtinorum omnem abradit, inflam-

flammationem & ſpaſmos ſuſcitat. Hanc igitur ſi ſtatim in principio ex ſuperioribus eliminamus, uti vomitum in diarrhæis & dyſenteriis conducere ex *aphor. 15. Sect. 6.* patet, in quo non tantum vomitum ſponte ſupervenientem ſed & arte ſuſcitatum comprehendi Guil. Piſo non ſine cauſa ſtatuit, fit, ut prima quaſi in herba jugulemus hunc affectum vel mitiorem reddamus. Quod ſi vero jam adſint inflammationes periculoſæ, inteſtinorum exulcerationes, quis ſibi perſvadere poterit, tum temporis hanc radicem collaturam eſſe inſigne emolumentum, ac ſub initia morbi, utut præceſſerint jam dum ſanguinolentæ excretiones. Qua tamen ipſa carere poſſumus, ubi alia ſuppetunt quæ idem & majori quidem cum ſecuritate exequuntur, antimonialia volo fixiora rite parata emetica virtute dotata, quibus ſolis quondam per Dei gratiam medelam *Excell. Dn. Præſes* attulit non minus præſentaneam quam ſecuram.

§. XVI.

Radix Niſi, quæ cariſſimo emitur pretio & ex remotiſſimis oris ad nos affertur, habere putatur præſentiſſimam virtutem non modo analepticam ſed & alexipharmacam, qua non detur in rerum natura excellentius ſimplex; ſed vana eſt res omnis. Longe præferimus aromatum, cinnamomi, caryophyllorum & cardamomi virtutes, & in alexipharmaco ſcopo ipſam etiam radicibus vincetoxici, angelicæ, imperatoriæ &c. poſtponimus. Gaudet equidem ſale quodam tenui ſulphureo acri, quo ſpiritus exſuſcitat, motus languidos erigit, ſed quod ſingulare quippiam præ aliis poſſideat, id quemvis attenta praxis docebit, qua *Excell. Dn. Præſes*

exper-

expertus eſt, quod radicis illius infuſio cum aqua calida facta, quam loco Thée aſſumendam ſvaſerat, in defectu virium non magnum dederit ſolamen.

§. XVII.

Caſtoreum ceu ſpecificum antihyſtericum a multis retro ſeculis conſtantiſſime habitum fuit, quaſi in momento motus uterinos componat. At vero ſi tanta vis huic remedio inſita eſſet, cur quæſo tam pertinax & chronicus hic eſt affectus, graviter per plures annos ægras fœmellas torquens. Non dubitandum eſt ipſum vaporoſitate & delinitione ſua ſulphurea ſpaſmos ſopire & dolores ſic ſubtrahere, quod tamen ad breve temporis ſpatium perdurat: nequaquam enim cauſam, quæ nervis altius impacta eſt, maxime omnium autem in hypochondriis radicatam ſuſtollit, ut longe alia hinc opus ſit procedendi via, ſi omnem huic rebelli malo ſubnaſcendo præſcindere velimus occaſionem.

§. XVIII.

Fabam S. Ignatii hoc etiam tempore a plurimis medicorum ceu antepilepticum & antifebrile celebrari quis ignorat. At vero ex relatione peritorum virorum, qui hac ipſa adverſus memoratos morbos uſi fuerunt, ſcribimus, non leves ex ejus uſu anxietates præcordiorum & anguſtias ventrisque tormina fuiſſe ſubſecuta, & licet quandoque his ſuperatis febrilis inſultus, imo epilepticus, fuerit remotus, quod tamen non ſemper contingit, inſignem tamen remanſiſſe virium imbecillitatem. Quare in ea ſumus opinione, hanc fabam naturæ noſtræ maxime eſſe inimicam & lenem recondere virulentiam. Cujus rei ſimile argumentum præbent venena mitiora vel in minori doſi oblata,

qua-

qualia ſunt mercurialia & arſenicalia, magnes quoque arſenicalis, quæ febriles, imo convulſivas commotiones quandoque compeſcunt, non alia de cauſa, quam quod truculentos ſpaſmos & irritationes aliis in regionibus corporis noſtri efficiant, unde accidit, naturam quaſi ibi occupatam priſtinos motus non amplius inſtituere in ſolitis partibus, ſed derivari ſpiritus & motus morboſos ad partes a veneno tactas, & hac ratione quandoque habitu ſuo excidere, ut in integrum deleatur paroxyſmus, quod ipſum tamen rarioribus & dubii eventus, ut periculo plenis, phænomenis accenſendum eſt, nec niſi in ſolo p. n. inordinato motu immaterialis & formalis rationem habente ſuccedit, quod ſi ſecus, & materialis pernicioſa cauſa anomalos motus inferens præſto fuerit, ut juſta indicatione, ita rationali deſtituitur expectatione.

§. XIX.

Inter ſpecifica remedia hactenus deprædicata haud exigua certis in locis fama claruit liquor quidam acidus, ut variolarum antidotum certiſſimum, adeo ut eo devenerint, non poſſe varioloſum amplius mori, cui tanto theſauro, uti vulgo fit, inhiantes, quisque veram ejus editionem captabant, in quo cum ſæpius fruſtrentur, habuit & illud ſuum fatum, ut ejus præparationes valde differant, & multi cum pharmacopœi tum medici in Haſſia habeant compoſitionem eamque pro genuina commendent. Utut ſe habeat, omnes in eo conveniunt, quot hactenus videre contigit, quod ex acido minerali ſint conflatæ. Nolumus autem huic remedio omnem gloriam adimere, ſed potius ſuum ipſi uſum vendicamus, in eo tamen diſcrepantes, quod pro

infallibili medicamento venditari nequeat, quaſi nullus ex variolis, hoc adhibito, mortem obeat, cum multa exempla in epidemicis variolis ante aliquot annos hic locorum graſſantibus in contrarium viderimus. In confeſſo eſt apud omnes peritos, in variolis peccare ſal quoddam tenue volatile cauſticum veſicatorium, quod in cantharidibus, purgantibus & emeticis cuivis innoteſcit; porro juvenes maxime & ſanguineos, ſi variolis corripiantur, intenſisſimas incurrere ſanguinis & ſpirituum commotiones, has vero ab acidis cohiberi certiſſima quoque res eſt. Nullum hinc eſt dubium, ſi in principio hæc adhibeantur, magnam præſtare efficaciam, at vero quando malignitas fuerit complicata, i. e. ſanguis & humores ad putredinem vergunt, vires labaſcunt, motus humorum imminuitur, imo tota M. S. peregrinis cauſticis ſalibus ſtipata eſt, ut vel in nimia copia erumpant, vel ſalia iſta ſucco nutritio, qui deficit, obvolvi & emolliri nequeant, quod in cachecticis & melancholicis accidit, certe ipſum hoc remedium tunc non ſufficiet ſalibus iſtis morboſis in humoribus jamdum oberrantibus invertendis.

§. XX.

Ut panacæarum ſeriem ulterioribus explicemus, noſtra diſquiſitione haud indignæ ſunt famigeratiſſimæ illæ pilulæ Wildeganſi, quæ ſub titulo panaceæ ſolaris circumferuntur, cujuscunque generis morbis tam chronicis quam acutis expugnandis habitæ pares. Concinnantur hæ ex opio cum aloë auroque fulminante aliisque ingredientibus mixto, quibus narcotica opii virtus corrigatur & cicuretur, ut in ſecurum tranſeant opiatum, quod motum ita temperat, ne omnes ex-

cretio-

cretiones penitus intercipiantur, ſed primæ viæ apertæ & tranſpiratio libera ſervetur, quæ vera earum operandi eſt ratio. At vero quam plures dantur morbi, in quibus quantitas humorum excedit, circulus imminutus eſt, ſtaſis primas tenet, vaſa turgida & inflata ſunt, viſcerum obſtructiones adſunt, ubi nec hæc, nec alia ſedativa locum habere poſſunt. Eadem noſtra eſt ſententia de pilulis Starckii ſive Matthiæ Anglicis.

§. XXI.

Sulphura mineralium, præſertim antimonii, metallicis ſubtilioribus particulis nobilitata & omni veneno-ſo, ſtimulante principio orbata, magnum in medendo ſpondent uſum; pauca enim doſi excretiones ad peripheriam corporis promovent, & in diſpoſitis alvum quoque expediunt, unde non inutiliter tam in acutis quam in chronicis morbis adhibentur, & inter tuta diaphoretica reponuntur. At nec hæc omne punctum abſolvunt, utpote plurimi morbi a plethora oriuntur, qui remedia diluentia, humectantia, viſcidos humores incidentia requirunt, ubi motum exacerbare non modo ſupervacaneum, ſed & abſonum eſſet, unde prudentiam in applicando merito conſulimus, cum aliam conſiderationem & tractationem humores fluxiles & mobiles, aliam vero craſſi & immobiles involvant.

§. XXII.

Acceſſum jam facimus ad fallaces liquores Solares, aura potabilia varii generis, auro ſi non abundantia, aureum tamen effectum fœnerantia, quæ ex auri calce ſalibus reſoluta & poſtea in ſpiritu vini extractâ conficiuntur, & paucos, modo dextre illa præparare quis noverit, ſumtus requirunt, dum

 pauca

pauca magnis ampullis horum liquorum erogandis grana auri ſufficiunt. Dici enim vix poteſt, quam aurum prævie ſolutum per liquorem ſe diffundat. Proſtant inde variæ tincturæ ſelectis nominibus ornatæ cum in Anglia, tum etiam Germania percelebres. Ne vero empiricorum more agere & res tractare videamur, lubenter concedimus, præconia illa ex auro paratis vendicata quodammodo relinquenda eſſe, nec Veterum chymicorum & medicorum his de rebus ſenſum reprobamus. Cum enim aurum inter metalla nobilius, mercurio fixiori, valde tamen activo gaudeat, & more aliorum metallorum ſalia maxime temperata continentium in pauca doſi virtutes ſuas exhibeat, quis ipſi ſoluto & debite dein edulcorato energiam ſuam denegare poſſet. Conſiſtit autem hæc maxime in eo, quod metallico ſuo, ſimpliciſſimo activo mercuriali principio, ſpiculis ſalinis armato cum chylo ſanguini inſinuato, non modo in primis viis, ſed etiam per totum corpus vaſa excretoria nerveasque membranas animet & irritet, ut ſic totus circulus ſanguinis & humorum promtior, & excretiones liberiores fiant, idque ſine tumultu, ſine calore p. n. peragatur, & cum ſanguinis circuitus promotus multis iisque graviſſimis morbis medeatur, ſatis perſpicitur, & hanc medicinam recte adhibitam plurimum poſſe. At vero ut omnia reliqua, ita & hæc recto uſu ſunt determinanda, nec promiſcue in omnibus morbis & ſubjectis convenire arroganter dicenda, alias mehercle imprudenter & inconſiderate ſic adhibita potius diffamantur, cum effectu, qui de ipſis jactabatur, hæc medicamina fruſtrari homines videant. Noſtra itaque eſt ſententia, illa nil

efficere

efficere poſſe, ubi motus ille eſt improportionatus v. g. ad ſaburram movendam, ad excludendos viſcidos humores per alvum, ad ſanguinis quantitatem imminuendam, neque ubi jam contractio quædam adeſt ſpaſmodica, ipſo nempe in paroxyſmo; quæ extra paroxyſmum optime conveniunt, quatenus cauſam, excrementitia nimirum ſalia eliminando, tranſpirationem liberam reddendo, hæmorrhagias ſiſtendo & convulſiones avertendo, præſcindunt. Nil itaque ſolidi præſtabunt in affectu hydropico, cachectico, ſcorbutico, podagra inveterata, aſthmate convulſivo, calculo, malo hypochondriaco & hyſterico, contracturis, & ubi anxietates, diarrhœæ, vomitus ventrisque tormina infeſtant, niſi alia accedant debitaque doſi, & reiterata quidem, debitoque tempore propinentur, & revera tunc temporis, quando humores redduntur fluxiles, in perſonis cholericis, tenerioribus, tempore remiſſionis vel intermiſſionis, præmiſſis præmittendis præparantibus &c. tuto nec ſine effectu poſſunt exhiberi.

§. XXIII.

Veneris tincturæ, quæ ſub ſpecioſo titulo & hodie pro tincturis martialibus venduntur, quantumvis ex marte præparentur, a venere tamen, cujus contagio & enti primo omne debent, omnis dependet effectus, variis id teſtantibus experimentis. In refracta enim doſi propinatæ eodem modo, quanquam non eadem ſecuritate, ut alia medicamenta ex auro parata, agunt, dum irritando in toto corpore motus augent humoresq; fortius impellunt, & hac ratione excretiones adjuvant, unde in variis morbis chronicis, epilepſia, vermibus, ſanguinis impuritatibus, febrilibus inſultibus non de nihilo ſunt.

 Quor-

Quorſum etiam ſpectant cryſtalli cœruleo elegantiſſimo colore ſplendentes, efficaciæ in epilepſia ex lacte corrupto generata haud ſpernendæ.

§. XXIV.

Nunc demum de mercurialibus quoque, quibus a magnis chymiatris divina vis tribui ſolet, aliqua adhuc erunt ſubjicienda. Indubium eſt, mercurium inter omnia mineralia & metalla quoad agilitatem & efficaciam maxime eſſe penetrantiſſimum, qui in exili mole validiſſimos motus magnosque effectus in corpore humano edere ſolet, id quod mercurii crudi vel externus, vel internus uſus in lue venerea curanda affatim teſtatur. Id tantum incommodi hoc generoſum remedium habet, quod facile veneni induat naturam, præſertim ſi ſalia acria, quæ ejus amplexus mire appetunt, in corpore noſtro accedant, quod præcaveri poteſt, ſi cũ auro, quod mercurius fixiſſimus eſt, vel cũ ſulphureo quodam corpore, v. g. jove, ſulphure antimonii combinetur, & debito calore digeſtivo temperetur ac ſubigatur, qua ratione in ſumme efficax tranſit medicamentum, quod adhuc eximiori dotabitur virtute, ſi prius probe depuretur, qualem purificandi modum tradit *Philaletha in Introitu aperto ad occluſum Regis palatium.* Medicamentum hoc certe, ſi ullum, potens eſt in corpore motus, non tamen deſtructorios, excitare, dum immediate agit in nervos & ſpiritus, minime autem proxime in ſanguinem & humores, uti alia calida & ſudorifera. Cum itaque omnium humorum & ſanguinis motum in toto corpore reddat auctiorem, illeque circulus intenſus unice ſanet corpus, incongrua expellendo, obſtructiones recludendo, facile liquet,

rebel-

rebellium morborum ſanationi hoc prudenter adhibitum ſatisfacere poſſe; operatur autem potiſſimum per tranſpirationem, quam promovendo vires ſuſcitat, caloremque, eum tamen non exceſſivum, per totum corpus efficit, adeo ut ejus operatio fiat quaſi in inſtanti, mox enim ægrotantes ab exhibitione talis remedii, ut & auri rite ſoluti, virium quoddam incitamentum majusque robur perſentiunt. Hinc ſi ullum medicamentum reperiatur, quo mirabiles effectus in morbis poſſunt produci, maxime hoc ipſum eſt, tantum quod ejus decens præparatio longum temporis ſpatium & indefeſſum exigat laborem. Verum enim vero nec ejus uſus ubique quadrat, quem reſpuunt & admodum abhorrent magna virium debilitas, tenera ſubjecti conſtitutio, ſanguis calore hectico vel febrili reſolutus, inflammationes, exulcerationes & corruptelæ viſcerum, alvi fluxus, vomitus; quibus in caſibus ſi mercurialibus rem noſtram agere ſuſciperemus, magis tum nocerémus, quam prodeſſemus.

§. XXV.

Poſtquam hactenus celebratiſſimorum remediorum, quibus Herculeas operas communi empiria præſtare volunt vulgares medici, univerſalibus remediis, panaceis, ſpecificis, eſſentiis divinis &c. mire delectantes, mentionem & verum uſum injecimus, jam tempus foret, ut produceremus exotica illa proximo abhinc tempore ſummis encomiis ad nos delata: ita v. g. herba ackmellæ ceu certum ſpecificum contra calculum, Pietra del Porco ceu tutiſſimum alexipharmacum, & mares murini tanquam ſolamen præſentiſſimum affectuum hæmorrhoidalium commendantur; ſed cum

de

de eorum uſu partim ex experientia, partim ex relatione aliorum, quod pollicitationibus effecta reſpondeant, & quod in aliis quoque reperiatur idem effectus, nihil certi determinare valeamus, ſicco quod ajunt pede illa lubenter tranſibimus.

§. XXVI.

Unum adhuc ſupereſt, ut brevibus tangamus, eo quod quondam magnam ſui fecit exiſtimationem, curam nimirum per Sympathiam, quæ ceu certum & infallibile medium multis affectibus medendi tam in aulis principum, quam a magnis viris prædicabatur. At vero hæc ipſa certe in ſe nihil valet, niſi quod fortior imaginatio quoſdam effectus, maxime autem ſudorem, in iis, qui ſenſibilioris ſunt naturæ & ab animi motionibus facile occupantur, producat. In cujus rei certitudinem inquiſiturus *Dn. Præſes* ipſemet experimenta inſtituit, excrementa, nimirum urinam, cum pulvere iſto famigeratiſſimo, qui ex vitriolo, ſale communi & terris compoſitus erat, coquendo. Secutus equidem eſt effectus ſudorificus, at quod notatu dignum erat, etiam in aliis perſonis tum ægrotantibus, quorum cum urina coctionem talem non celebraverat; in ea autem verſabantur ægroti opinione, ac ſi experimentum hoc cum ipſorum urina fuiſſet factum. Plane itaque infidum eſt, & per accidens tantum quandoque aliquos poſt ſe relinquit effectus.

§. XXVII.

Ex merito ſic, ut opinamur, empiria notata, ſupereſt, ut vexatiſſimam hanc in foro medico quæſtionem agitemus ac ſolvamus, num detur medicina univerſalis? Ad quam prævie reponimus, cuivis ex ſuperius

rius adductis ſatis conſtare, talem neutiquam dari poſſe, utpote tale remedium, quod quosvis ſanet morbos, inveniri ſtolida eſſet aſſertio. Intelligenda itaque res ita eſt, an tale detur remedium, quod tuto in omnibus morbis poſſit præſcribi, & quo etiam morbus alias ſanationem non admittens ſolo ad eam poſſit deduci; quod neque poſteriori hoc ſenſu locum habet. Nam quamvis non negemus dari remedia multi & magni uſus, impoſſibile tamen eſt, ut ad unam claſſem referri valeant, quoniam in affectibus & paroxyſmis ſæpius occurrunt motus ſanguinis & ſpirituum exorbitantes & effrænes, qui ſunt ſiſtendi, cohibendi, demulcendi. Deinde dantur etiam ex adverſo morbi, ubi motus ſunt languidi, debiles, imminuti, qui ſunt excitandi, promovendi. Præterea medendi ars generalibus indicationibus multis de cauſis, & impedimentis variis obſtantibus nec comprehendi, nec iis acquieſcere poteſt. Primum enim niſi in corpore adſunt ſpiritus, qui motus efficiant, nil juvabunt ea, quæ excitabunt, illi ſiquidem proxime & immediate conſtituunt impulſus in machina noſtra; ibi ergo nullus motus per artem introduci poteſt, nullus ſtimulus proficit, ſed tum ea neceſſaria ſunt, quæ materiam & pabulum ſpirituum largiuntur, neque etiam ſufficiunt ſpiritus & ea quæ ſpiritus ad motum inſtigant, ſed materia debet adeſſe mobilis, in certa quantitate eaque non nimia, alias motus eſt improportionatus, neque in minima, alias deficit & languet. Deinde vero humores quoque debent eſſe conſtituti debita in qualitate & temperie, qui ſi nimis fuerint denſi, inſpiſſati, craſſi, fixi, nullus ſubſequitur motus, utut ſtimulus & cauſa motus ſufficiens adſit.

Adhæc viæ quoque debent eſſe apertæ, liberæ, unde licet motus adſit, viæ vero compreſſæ & conſtrictæ aut obſtipatæ fuerint, tum motus magis incongruus erit & ſæpius magis nocebit quam proderit. Revera enim illud quod quantitatem auget humorum, non poteſt eam adimere, & quodcunque humores conſiſtentes reddit, illos non poteſt ſubtiles tenues ſulphureos & fluidos efficere. Ex quibus omnibus juſte concluditur, non unum ad amuſſim ſufficere remedium, ſed plura diverſi generis, diverſæque naturæ & indolis concurrere debere ad obtinendam ſanationem, quæ cum teſte experientia non conſpirent in unum effectum, certe unum remedium haud quaquam par erit. Tandem vero, qua ratione unum remedium temperiem ſanguinis conſervare poſſit, non videmus, *cum ſpiritus vitæ, ut Rolfincius loqui amat in Chym. in artis formam reducta lib. 1. cap. 9. a variis cauſis lædatur, ideoque nec una ſufficiat medicina, ſed plures, ut removeantur plura hæc impedimenta.* Quemadmodum enim non unum alimentum ſufficit, quod corpus conſervet, ſed præter fluidum aëreum temperatum alimenta ac potus varii generis vigorem ac ſanitatem conſervant; ita etiam diverſæ naturæ eſſe debent, quæ reſtituant, quod deſideratur, & detrahant, quod abundat & luxuriat, quo debita harmonia, temperies & proportio non modo in mixtione humorum, verum etiam in eorum motu producatur, quæ uti fundamentum eſt vitæ ac ſanitatis, ita etiam fundamentum ac ſcopus debet eſſe omnis Therapiæ & curationis. Ex eo jam perſpicitur, quantam ignorantiam profiteantur & quanti deceptores ſint ii, qui hominibus perſvadent, dari certa adverſus morbos particularia

& univerſalia remedia, quod ſi ita eſſet, carere poſſemus ſtudio medico vel phyſico, & facillimꝰ labor eſſet curandi. At profecto res non adeo levis eſt, nec cadit vera medicina in idiotas, niſi per accidens, cum ſola natura vel medicamenta ex mero accidenti cæco impetu adhibita operantur. Stat ergo ſententia Ciceron. *l. 2. de Legib.* quod uti juris diſciplina non haurienda eſt ex edictis judicum, tabulis 12. ſed ex intima philoſophia, ita quoque medicina non ex formulis medicorum, ex ſolo uſu, ſed ex rerum naturalium ſtudio ducenda ſit, qua duce vix medicus errare poteſt.

§. XXVIII.

Ex prolixa hac medicamentorum ſerie, quam brevi quantum fieri potuit orationis filo proſecuti ſumus, clariſſime apparere arbitramur, talia remedia nunquam inveniri poſſe, quibus in morborum curationibus certo confidere audeamus, ita ut omni tempore & in quibuscunque individuis optatum præſtent effectum. Generoſa, imo polychreſta dari & haberi, ſecura pariter, quæ certis in morbis, quid quod in pluribus deſideratiſſimam opem conferant, remedia, id omni modo largimur, agnoſcimus & experimur. At omnia illa non niſi relativa ſunt, relatione nempe nitentia ad cauſas morbificas ut & individua, unde eſt, quod prudentiam medendi & applicandi expoſcant. Medicorum enim eſt, omnes tam prævias, quam concomitantes circumſtantias probe inquirere, ponderare, naturam medicamenti cum genio morbi, & quidem in tali individuo comparare, quod ſi neglexerint, quid aliud quam mera & temeraria Empiria exſurgit, & quamvis interdum bonus & fauſtus eventus ex temere adhibi-

 tis

tis medicamentis per accidens ſuccedat, (unde fit, quod ſi fortuna adjuvaverit temeritatem, & remedium ab ejus farinæ medicis in mortem aut ſanitatem propinatum vel forte, vel concedente jam morbo ipſi ægrotanti profuerit, ſtatim fama propemodum divinæ ſcientiæ invulgus dimanet,) eo tamen, ſi non alio, maxime nomine culpanda erit, quod perſæpe noxam, quæ debita prudentia adhibita evitari poterat, ægrotorum pariat ſaluti.

§. XXIX.

Quod ſi igitur lapſam & quaſi in ruinam omniumque contemtum conjectam medicinam velimus erigere & priſtino ſuo nitori reſtituere, veramque rationalem praxin & certam demonſtrativam medendi rationem firmare ac ſtatuminare, ante omnia opus eſt, ut affectuum conditiones & remediorum operationes in variis individuis variisque morbificis cauſis & caſibus probe attendamus. Profecto in eo differt vera praxis a vagabunda empiria & verus medicus ab indocto & circumforaneo, quod ille certo ſcit tam a priori quam a poſteriori, quæ damna & incommoda, & quæ utilitas ac fructus ſalutaris certo in ſubjecto ægrotante ſperari poſſit a medicamento. Hic autem vagabundus & confuſus ſemper fluctuat, nil certi determinare poteſt. Si quid itaque commendandum eſt, quod ſolidam praxin efficit quodque medicinam evehit, nil certe eſt excellentius, quam attente & ſolerter cum ſuis circumſtantiis obſervare & annotare diverſiſſimos effectus remediorum in his vel illis individuis, locis diverſis, certis anni temporibus, certis in morbis & hujus generis aliis. Sic enim periti viri deprehenderunt bonos in Praxi feciſſe

ciſſe progreſſus, qui primis annis morbos obvenientes cum omnibus circumſtantiis memoriæ & literis probe mandavit, conſignato ſemper ſucceſſu ac eventu remediorum. Optandum eſſet, ut omnes, qui medicinam faciunt, id monitum curæ cordique haberent, in quo ſane omnis Praxeos felicitas & auſpicatus ſucceſſus agendi conſiſtit. At vero res non tam facilis & ſuperficiaria eſt remediorum vires ac facultates recte explorare, plura & majora ſunt, quæ ſcrutinium hoc utiliſſimum morantur: non minima enim prudentia eſt, diſtinguere effectus remediorum ab effectibus ſolius naturæ, quandoquidem in morbo non tantum medicamenta agunt, ſed & natura ipſa agit, ipſius quoque morbi vis non parum addit.

§. XXX.

Cum itaque hinc facile confuſio errorum materiæ gliſcat, quatenus nempe fallacia cauſæ ut cauſæ admittitur, quodque naturæ & morbo tribuitur, ipſi medico falſo adſcribitur, quod & *Pechlinus in ſuis obſervationibus* memorat, inquiens: *Frequens eſt in medicorum ſcholis fallacia cauſarum & adeo quidem propria, ut neminem adhuc unum cognoverim eorum, qui ad praxin ſe adjecerunt, qui cum vitio hoc non usque ſit colluctatus*; omni modo e re fore judicamus regulas & monelas quasdam hic annectere, quæ tractationi huic lucem affundere queant. Primum ergo paucis ediſſerimus, quod naturæ effectus ſæpius ab ignaris medicis habeantur pro operationibus medicamentorum & pro actionibus ſuis venditentur, id optime notante *Galeno l. 2. de medicament. Facultat. p. 31.* quo loco ait: *Sæpe propriam cujusq; medicamenti vim obſcurari neceſſe eſt, ubi fallentem aliunde qualitatem acceperit.* Ita v. g.

accidit in variolarum principio vehementiſſima eſſe ſymptomata, delirium, convulſiones etiam accedere; ſi jam ipſa hæc ſymptomata, quæ vigore & natura morbi ita fiunt, quis afferat medico, vel medicamento purganti, quorum uſum hæc ſubſequuntur, is magnam ipſi inferet injuriam, & contra, ſi jam circa diem quartum omnia fiunt pacata & tranquilla, ferocia ſymptomatum remittit, ſi jam alius medicus gloriari velit ſuis datis remediis hæc ſe ſuſtuliſſe, is certe inanem gloriam aucupatur, quæ potius victrici naturæ in acceptis ferenda eſt. Ex febribus intermittentibus eæ, quæ autumno & hyeme invadunt, ſua natura ac indole curationis negotium difficilius reddunt. Si quis autem hanc curandi difficultatem in medicum rejicere velit, etiamſi optima illuc facientia porrexerit remedia, is certe rei ignarus maxime errabit, & vice verſa, quandocunque circa tempus vernum & autumnale febris vehementia defervet, & tunc quispiam omnem curandi gloriam certis tum temporis adhibitis remediis velit arrogare, is falſam ipſis tribuet virtutem: tali enim tempore vigorem nacta natura ipſamet par eſt proſcribendæ mineræ febris per tranſpirationem aliaque excretoria, tanto magis, ſi idoneum ipſi ſuppetias ferat medicamentum. Porro ſæpius evenit in febribus malignis continuisque ſymptomata adeſſe graviſſima, præſertim in ſtatu, quæ ipſa natura ceſſant, vel etiam pejora fiunt circa dies ſic dictos criticos, ſeptimum, nonum vel undecimum: quando itaque melior vel pejor exſurgit ſtatus, quis adſcribet hos medico vel medicamento effectus. Adhæc de febribus inflammatoriis, peripnevmonicis præſertim, conſtat, has primis tempori-

poribus graviter affligere decumbentes, & diequarto ſolvi ſputo cruento & die ſeptimo plerumque terminari ſudore ipſius naturæ robore. Perperam jam faciet is, qui remiſſionem morbi ſua prudentia & medicatione vel remediis tum temporis datis procuratam eſſe glorietur. Quandoque contingit, febres continuas, variolis etiam & morbillis ſolennes, certis temporibus non adeo mali eſſe moris, quo caſu vel ſola natura omnem medicinæ paginam abſolvit, vel tantillo adjuta, quod ſagaciſſimus motuum naturæ obſervator *Sydenhamius* non otioſe perſpexit. Si jam Medicus offert remedia, quorum nulla adeo erat neceſſitas, ipſe interim morbus placide decurrit, & tum exinde velit concludere, ſe datis medicamentis illud præſtitiſſe, is certe decipietur. Sic dantur quandoque quartanæ æſtivæ, quæ ſanguineos & juvenes prehendunt, ex fervidiſſimo aëre ſubnatæ, in quibus china chinæ, ſalia abſterſiva & regulus antimonii medicinalis egregiam ferunt opem, quam ſi quis credat univerſalem, & dicta remedia ceu ſpecifica in omni febre commendet, quaſi infallibiliter ſanent, is tempora & temperamenta diſtinguere haud novit; cum enim illic natura morbi benignior & mitior ſit, facilius quoque obſecundat remediorum energiæ. Sic v. g. videmus juvenes paralyticos facilius, ſenes ægrius ſanitati reddi, quod certe non ſolis remediis, quæ contra affectum illum tum diriguntur, debetur, ſed potius cauſa in vigore naturæ eſt quærenda. Idem quoque obtinet in Chirurgicis ratione vulnerum, quæ in ſanguineis & benignum ſeu dulcem ſanguinem foventibus levi data opera ad conſolidationem perducuntur, contra quam in melancholicis, cache-

checticis, ſcorbuticis fit, quos ob ſanguinis dyſcraſiam graviora ſymptomata manent, ut adeo effectuum diverſitas ex unguentis & emplaſtris impoſitis non unice ſit derivanda. Ita porro phthiſis vera in ætate juvenili orta, v. g. ex hæmoptyſi & pleuritide male curata, ſalva reliquorum viſcerum εὐτονίᾳ, medelam admittit, quæ in iis, quorum viſcera ſcirrhoſa & obſtructa ſunt, hincque naturæ vires vacillant variis ſpaſmis attritæ, haud æque ſperanda eſt, nec eadem remedia oppoſita quid proficient, quod iterum argumentum præbet, dextri vel ſiniſtri eventus ex ipſa natura decidendi. Demum vero quid frequentius, quam febribus ardentibus complicari diarrhœam, ægrorum ſalute in ancipiti verſante, quam in medicamenta mox propinata & medicum rejecturus utrisque faceret injuriam. Taceo, quod ſæpius morbi chronici ſub uno climate obſtinati curam eludentes, mutato cœlo ſub alio, accedente alia inſuper diæta, ſtationem ſuam derelinquant. Maximopere itaque errant, exſolutionem morborum a natura perpetratam ſuis, quæ præſcripſerunt, remediis pompoſe adjudicantes, cujus opinionis falſitatem per ſexcenta alia, ſi per ſpecialem morborum claſſem ſigillatim percurrere animus eſſet, facili negotio evincere poſſemus.

§. XXXI.

Quis quæſo ex dictis jam non colligere poterit, effectus naturæ & medicamentorum probe ab invicem eſſe diſtinguendos, & non raro naturam nullis adjutam remediis aut levi ſaltem medicatione morbum profligare, & hoc jam eſt illud fulcrum, ille clypeus, illa anchora, ſub cujus favore latitare, perſonas ſuas agere & famam

famam venari poſſunt ſumme ignorantes, ita ut per naturam ſint medici, minime vero per ſuam artem ac rationem, naturæ opera pro ſuis audacter venditantes, quo ſtratagemate & ſagaces quandoque medici naturam & tramitem morbi, quem curant, probe intelligentes, hæc ipſa, quæ a natura efficiuntur, ad captandum famam & gloriam, in ſua, ut facile eſt morborum ignaris imponere, transferunt remedia ſuæque vendicant prudentiæ. Deceptiones itaque in nulla re frequentius & facilius contingunt ac in medicina, ubi alias etiam prudentiſſimi falluntur, cum optime notante *Pechlino in ſuis Obſerv. aliquando in medicina eveniant, quæ evenire nec poſſe nec debere juratus crederes, adeo aliena illa ſunt tum a ſcopo medici, tum medicaminis effectu; nunc etiam quæ ſperas & fingis animo futura, non eveniunt, aut cum eveniunt, aliter quam oportet.* Conf. *Bagliv. Prax. med. l. 1. cap. 2.* §. 4. Sed candoris & veritatis amans hæc omnia non curat, ſed tanto ardentius inquirit & ſeparat, quid ſolius naturæ opus ſit, & quid per naturam medicamenta operentur, quod alias ſibi relicta haud daret effectum. Nam natura ſemper etiam per medicamenta operatur, ſed hoc maxime loco in quæſtione eſt, quid natura ſola poſſit efficere, & quid non, niſi per adjuncta medicamenta, & tum certi ſumus de probata remediorum virtute.

§. XXXII.

Quo pacto vero ad illam cognoſcendam pervenire poſſimus, monita quædam ceu regulas ad medicamentorum agendi modum inveſtigandum & determinandum coronidis loco adjicere neceſſarium duximus, ut quæ hactenus dictorum erunt conſectaria. Primum igitur ægre facienda ſunt experimenta circa remediorum efficaciam in morbis acutis & continuis, ubi maximus

mus jamdum naturæ eſt fervor, vel in bonum vel in malum ceſſurus eventum. Dicimus obſcuram hic fieri genuinam remediorum virtutem, quod hæc naturæ tum in faſtigio poſitæ viribus implicentur & involvantur. Aliter ſeſe res habet cum morbis chronicis, obfirmatis & contumacibus v. g. epilepſia inveterata, qui morbus a ſola natura haud excutitur; hic ſi medicamento dispellatur, nullis metuendis reduviis, tum certe magna vis adſcribi poteſt illi pharmaco contra eum in hoc vel illo ſubjecto directo. Pari modo febres intermittentes rarius a ſola natura ſanantur, quæ ſi identidem remediis tollantur, tum ſane his cauſa curationis eſt adſcribenda. Mania ſoli naturæ nimis gravis eſt, ut ab ea ſuperari valeat, quam ſi medicamenta ſuſtulerint, ea utique haud exiguam reportabunt conſiderationem. Spaſmodicæ partium contractiones, cardialgiæ, ſingultus, vomitiones, palpitationes, & quæ innumera alia ſymptomata hypochondriacos & hyſtericas diu graviterq; exercentia, ſi certis remediis ceſſent, his ſua efficacia eſt relinquenda. Malum ſcorbuticum inveteratum & lues venerea ſunt affectus graviſſimi, quos ſola natura non vincit; quod ſi autem certa medela ipſis paretur, quis non in medico vel remedio hoc poſitum eſſe dixerit. Hæmoptyſis, nimius menſium fluxus, fluor albus, mictus cruentus ſolius naturæ auxilio non facile cedunt, quos qui ſolide curaverit, macte ſua laude dignus erit. Hydrops vel aſcites vel anaſarca non ſaneſcit ſolius naturæ ope, cujus curationis fructus in medicinam omni modo redundat. Moleſtiſſimus ille podagricus affectus bis per annum ad minimum ægros divexans ſi a ferocia ſua deſiſtat, nec amplius revertatur, tum curatio non eſt de nihilo, nec tam naturæ quam medico tribuenda. Oculo-

rum

rum vitia, pannum v. g. exulcerationes partium, capitis tineam, ſcabiem ſiccam vel humidam, & omnes alios in exteriori corporis ambitu conſpicuos morbos, ſola natura rarius excutit, quorum poſt ſanationem ſi ægri valeant, quis nollet remediis hoc acceptum ferre. Quisquis ergo gloriari cupit de certa efficacia remedii, de novo invento medicamento magnæ efficaciæ, huic, niſi in memoratis morbis eo ſe quid præſtitiſſe demonſtraverit, non facile fides eſt habenda; ſcimus enim, quanti referat medicamentum in paroxyſmo exhibuiſſe, quod extra ejus momentum nihil forte effatu dignum ſiſteret, in quo utut *Pechlino* non diſſentiamus, quando in ſuis *Obſerv. p. 17.* ſcribit: *Non in alio magis medici boni prudentiam conſiſtere, quam in temporis, aut momenti illius æſtimatione, quo natura jam ipſa ſolvere ſe geſtit, ſiquidem illa obluctante κενὰ πάντα*; hoc ipſum tamen remediorum explorationem relinquere incertam agnoſcimus, cum in febribus continuis & morbis acutis nec non in paroxyſmis chronicorum motus maxime ſint vegeti & intenſi, qui ſæpius bonum in finem cedunt, & dolores, ſpaſmos, febriles commotiones ac ſymptomata his annexa averruncant. Omnis itaque eorum operatio, quæ in ejusmodi caſibus divulgatur, valde dubia eſt, ſi non infida, cum medicus ſuis remediis motus exſuſcitare hisque corpus humanum resarcire debeat, non natura ſola, alias immergitur errorum labyrintho.

§. XXXIII.

Deinde quoque ut certior evadat de remediorum virtute peculiari ac ſpecifica, non ſufficit, ut ſemel vel bis talis ſequatur effectus, ſed ſæpius iterata confirmandus obſervatione. *Multi ſiquidem*, quos merito ſagaciores eſſe admonet *Baglivus lib. 1. Praxeos medicæ c. 5. §. 1. & 8.* quodque in præfamine hujus diſſert. notavimus, *ob fauſtos eventus ſemel aut bis obſervatos ex aliquo remedio, vel potius ob innatam quandam pro-*

clivitatem tum laudandi, tum fingendi ad libitum medicamentorum vires, ita erga remedium aliquod afficiuntur, ut putent illud unum ad curandos quosque morbos ſummam vim ac veluti imperium obtinere, ſed progreſſu temporis re melius perſpecta illud particulare & inſtabile, non vero commune ac perpetuum fuiſſe animadverterunt. Non equidem ſtatim deſiſtendum aut deſperandum eſt de remedio, quando non in eodem morbo eadem operatio ſequitur, nam cauſa morbi & ſubjectum variat, hinc neceſſe eſt, ut medicus, ſi accuratam medicamentorum notitiam habere cupiat, totius morbi hiſtoriam cum adjectis circumſtantiis & remediis uſurpatis graphice concinnet, & hac ratione minime eſt dubitandum, ſi ſimilis quoad omnia occurrat, eandem exſpectandam eſſe virtutem & ſe ſpeciales vires in hoc vel illo morbo experturum. Utinam hac methodo inſtructam generoſorum remediorum haberemus cognitionem, ad quam quis ſine improbo obſervandi ſtudio non pervenerit, niſi medicaſtrum agere ſuique officii negligentiam præ ſeſe ferre videri velit.

§. XXXIV.

Porro medicamentum exploraturus, hoc ſolum adhibeat, non cum aliis mixtum, ubi ab ingredientibus ad compoſita argumentari haud licet. *Doloſum* enim *eſt juxta Walæum p. 49. uti compoſito, ubi ſimplicia ſufficiant. Compoſita enim ideo inducta videntur, ut medicamentum præcipuum aliorum additione abſcondamus.* Impoſſibile quidem eſt, ut unum remedium omnibus ſatisfaciat, interim tum, cum exhibet ut agat, non adjiciat alia, quæ vel infringere vel augere vim poſſunt, unde dubitatio poſtmodum injicitur de virtute ejus genuina. Quod ſi vero medicamentum compoſitum ſit, cui tanta vis tribuitur, hoc non cum aliis jungatur, vel ſi certa methodus curandi venditatur, ea etiam bene erit attendenda, nec pro lubitu varianda, alias nihil certi inde elicere

cere poſſumus. Optandum foret, ut gloriari poſſemus in praxi medica plures nobis notos eſſe ſpecialiſſimos effectus in variis individuis remediorum heroicorum, ita majori felicitate, certitudine & fama ſalutem promoveremus ægrotorum. Sed proh dolor! pauca nobis nota ſunt remedia, idque culpa perverſæ methodi, cum variis compoſitis pro varietate individuorum pugnamus, cum ipſi medici ſibi contrarientur, hicque hanc, ille aliam eligat methodum, quales autem obſervationes & quales effectus certi ſint, experientur medici.

§. XXXV.

Adhæc requiritur ad inſtituendum medicaminis examen, ut debita doſi certoque tempore detur & convenienter continuetur: ſunt equidem qui ſciunt certum adverſus morbos remedium, ſed quoniam debitum tempus non attendunt, deſideratus effectus haud reſpondet. Quo faciunt ea, quæ leguntur in *Diſſert. de Prudenti medicamentorum continuatione ſub Præſidio Excell. D. Promotoris mei perpetim ſuſpiciendi habita.* Nunquam enim remedii vires innoteſcent, quod non pro ratione individui vel morbi ſub debita doſi & ad certum tempus uſui deſtinatur, crebra enim mutatio remediorum medicinæ peſtis eſt, quæ certitudini in arte medica comparandæ admodum officit. Qua vitata medicus non ſtatim a medicamento deſiſtat, memor *moniti Hippocr. Sect. II. aphor. 52. dati; omnia ſecundum rationem facienti, ſi non ſuccedant ſecundum rationem, non eſt tranſeundum ad aliud, ſi manet quod ab initio viſum eſt*; ſi gravia ſuperveniant ſymptomata, ipſi prudenter dijudicandum erit, an a vehementia morbi vel medicamenti illa ſint arceſſenda, quod ipſi conſtabit, ſi pluribus experimentis id ſcit effectum. Nec facile a cognitis uſitatisque remediis ut ſecurioribus ad incognita & vulgo dictas panacæas abripi ſe patiatur,

 ubi

ubi *nil temere experiri* medicum admonet *Hippocr. l. 6. Epid. Sect. 2. text. 29.* ſed bene fundata ratiocinatione, ſumma id exigente neceſſitate, ad alia demum accedat, quod & Antiquiores medicos a ſe non alienum duxiſſe *Celſus* autor eſt, *qui non quodlibet ægris inculcaverunt, ſed cogitarunt quid maxime conveniret, & id uſu explorarunt, ad quod conjectura adducti ſunt.* Si quod autem præter exſpectationem impedimentum cum ratione medicamenta præſcribenti & de reliquo agenti interveniat, aut longe aliud occurrat, ſubinde quidem cogitet, memor illius ex *Celſo, morborum in iisdem hominibus alias atque alias eſſe proprietates, & qui ſecundis aliquando fruſtra curatus eſt, contrariis reſtitui;* at ſimul ſollicite inquirat, num relationi ægrotantium tuto fidere poſſit, ut qui non raro ipſo inſcio alterius cujusdam acciti medicamentis uſi priorem anxium reddunt, diverſum ſuo quem intenderat ſcopo advertens effectum; de reliquo etiam animæ & imaginationis maxime ſubinde variantis vires in ſigillandis remediorum effectibus non inſuper habeat, qua de re miras eleganter annotavit hiſtorias *Peehlinus in ſuis Obſerv. lib. III.*

§. XXXVI.

Demum certa ille in experiundis medicamentis incedet via, qui elementa eorum activa, quibus agunt vel agere poſſunt, a priori cognoſcere annititur. Cui tentamini non modo manus porrigit ipſe ſapor & odor, qui de elementis activis ſale & ſulphure teſtantur, ſed potiſſimum ſubvenit analyſis chymica, variis per ignem adornatis deſtillationibus, ſolutionibus per artem, aut mixtionibus, reductionibus cum variis liquoribus celebratis, quibus omnibus naturam, indolem ac principia medicamenti detegere non minus curioſum quam fructuoſum exiſtit. Et ſi quis a priori cognoſcit remedium v. g. mediante ſapore, illico eo ſolo noſcere poterit quasdam illius vires. Ita v. g. ſi eſt ex me-

tallis

tallis & quidem mercurialibus, operabitur minima in mole, ſi eſt ex marte, virtute adſtrictiva & roborante, ſi ex venere, irritativa, ſi ex ſaturno, conſtringente pollet, ſi ſulphureum eſt minerale, præter virtutem anodynam ſanguinem promotum a centro ad circumferentiam pellet, ſi ex regulo antimonii vel arſenico fuerit paratum, graviſſimas & vehementes excitabit commotiones. Vegetabilia omnia agunt ſale acri cauſtico veſicatorio, vel reſina balſamica temperata, vel ſale volatili oleoſo, vel principio anodyno, vel oleo æthereo, calido, vel ſale nitroſo abſterſivo, vel terreis, fixis particulis, aut acidis, vel principio conſtringente. Animalia autem virtutem ſuam exerunt vel ſale ſuo volatili, vel terra alkalina, vel principio vaporoſo oleoſo, narcotico. Longe vero excellentius & ſpecialius ſenſibus noſtris ſiſtentur per varia experimenta chymica. Quæ agendi principia ſi quis ſolerter rimetur & accurate calleat, & præterea ex phyſiologicis & pathologicis morbi characterem deſignet, ſymptomatum rationem & ſubjecti ægrotantis idioſyncraſiam & ſpecialiſſimos motus attente evolvat, is mehercle ex analogiſmo juſte colligere & determinare poterit, quæ vires, ſint ſalubres nec ne, ex remediorum uſu ſint exſpectandæ, quæ nec ſuo deſtituentur eventu & uſu magis magisque confirmabuntur ſolerti, & tum longe certius & ſecurius procedet, ac ille, qui ſolam conſulit experientiam & citra rationem via incedit producta & obliqua: *diſcit* enim hic, (ut *Plinius* inquit, quodque *Hippocrates in Lege ſua* maxime conqueritur) *periculis noſtris, & per experimenta impune mortes agit.*

§. XXXVII.

Denique vero & ultimo cum ad morborum indolem, tum ad medicamentorum efficaciam indagandam, inſerviet exactior quædam ipſius ſubjecti

ægro-

ægrotantis ratione ſuæ conſtitutionis cognitio; non enim omnia omnibus utut eodem morbo detentis conveniunt, quod humorum temperies valde diſcrepet & hinc variam medicamenta nanciſcantur operationem. Habent quæque temperamenta imo individuata ſuos mores, morbos & peculiarem ad hunc vel illum motum ſuſcipiendum proclivitatem, ut hinc non ſine ratione jam ab antiquis ἰδιοσυγκρασίας ſtudium injunctum fuerit. Quam clariorem inſuper dabit ſexus conſideratio, ut qui diverſam ſæpius tractandi methodum expoſcit, quando ſpaſticarum commotionum & phantaſiæ imperium in fœmininum præ virili cadit. Nec quidem negligenda ſunt ætatis, vitæ generis, anni temporum, tempeſtatum, morborum prægreſſorum, regionum, aliorumque ad conſvetudinem ſpecialem pertinentium momenta, quæ ſingula ut in concinnanda obſervatione deſiderantur, & verum obſervationum uſum conſtituunt, ita ſuis quæque exemplis comprobentur. Quod ſi ſic memoratas circa ſubjectum circumſtantias, & circa medicamentum tempus exhibitionis, doſin, applicandi modum ratione vehiculi medicus probe annotaverit, tum demum indicati & exhibiti ſic medicamenti obſervet effectum, qualis mutatio contingat, an illa viſatur in evacuationibus, quas promoveat vel etiam ſiſtat, an vero in incremento virium vel robore functionum animalium, diverſa pulſus vel urinæ conditione, aut appetitus vel ſomni reſtitutione conſiſtat. Hac methodo genuinas medicamentorum explorabit virtutes, & ſcientificæ Praxeos non imaginariam, ſed experientiæ omnino ſuperſtructam & firmam ſibi comparabit ideam; & inde eſt, quod medicum ſic comparatum *fortuna minime egere, illam reſpicere aut exſpectare, ſed & citra fortunam & cum fortuna recte facere* egregie aſſerat *de arte medica Hippocrates* noſter *de locis in homine text. 58.* imo *illum fortunæ in facienda arte penitus imperare velit, qui medicamentorum certas ac in morborum curationibus non fallentes cognovit facultates*; tum pergit: *deinde vero quid opus eſt medicinæ fortuna, ſi enim morborum medicamenta clara ſunt & manifeſta, velut equidem arbitror, non exſpectat ſane fortunam ad ſanandos morbos, ſiquidem ſunt medicamenta.* Quibus omnibus ut medicamentorum virtus ad ipſam morbi naturam refertur & ex mutuo inter ſe habitu ſolide determinatur, ita accuratæ theoriæ cum praxi rationali connubium indiſſolubile merito infertur & ſtatuminatur.

S. D. G.

CL. DN. CANDIDATO
S. P. D.
PRÆSES.

AUt omnino, aut magna ex parte, omnium quæ ad ſanandi viam rectam pertinent, ratio continetur in eo, ut Medicus bonus & peritus in praxi operationem naturæ ſanantis, nec non virtutem remedii ac vim morbi non confundat, ſed hæc invicem prudenter diſtinguat. Vertitur in eo totius medicinæ rationalis cardo; collineat huc omnis obſervationum, quarum pereximius in medendo uſus eſt, accurate factarum ſcopus: quin imo nihil magis peritum medicum ab empirico diſtinguit, quam hæc ipſa probe dignoſcere. Verum enim vero quam ardua & difficilis res eſt, hæc probe a ſe invicem ſeparare, tam faciles vulgo ſunt homines de hiſce temere judicare. Dolendum profecto eſt, nobiliſſimam hanc artium propter perverſitatem & temeritatem judicantium in tantam miſeriam ac vilitatem eſſe conjectam, ut facta peritorum & ignorantium eadem agnoſcant fata, quibus aut altiſſime tollantur aut humillime deprimantur, & conſilia idiotarum & eruditorum, prout male vel proſpere cedunt, vel approbationem inveniant, vel reprehenſionem. Unde ad famam plus fortuna & opinio vulgi facit, quam ſolida rerum medicarum & phyſicarum peritia. Quocirca qui famæ ſuæ conſulere volunt, vel a praxi plane abſtineant, vel in ea ſumma patientia & circumſpectione utantur. Fuſius hæc ad mentem noſtram expoſita & explanata ſunt, a Te, Candidate digniſſime, in præſenti erudita diſſertatione. Gratulor itaque Tibi, Nobiliſſime Candidate, ex toto pectore, non modo de hoc labore doctis non diſpliciturо, verum etiam de ſtudiis Tuis probe excultis & maturatis. Gratulor quoque Excellentiſſimo Tuo Parenti, Medico exercitatiſſimo, ſum-

meque curioſo, de tanta ſpe Filii, qui exquiſite imaginem refert Parentis ejusque virtutum ex aſſe hæres eſt. Gratulor denique etiam Patriæ, quæ Tuæ induſtriæ atque ſaluberrimarum artium fructus tandem cum ſummo fœnore percipiet uberrimos. Cæterum præpotens Numen in itinere, quod ad ulterius perficiendam mentem in regiones diſſitas meditaris, corpus ſalvum ac validum ſervet, auſibusque Tuis ſucceſſus ſemper aſpiret proſperrimos. Vale!

EſSt Empiriæ, rerum non pendere cauſas,
Ut fiat gravior ſic medicina malis.
Incerti quærunt medicaſtri pharmaca mille,
Quæ phaleris ornant, ut dare verba ſolent.
En! arcana crepant, ne quî veſana recludant,
Famaque cum nummis ut male parta ruat.
Non fert tot facies verſatilis ille Prometheus,
Quot morbi ſiſtunt, quos manet illa manus.
Sed taceo, fontes quando præſente labore
Illius errantis, Fautor amande, notas.
Eſt methodus, medicis monſtrans diſcrimina rerum,
Mutet ut effectus mutua quosque σχέσις.
Quid natura ferat ſignata, vel ipſe memento,
Quam bene qui nôrit, pharmaca pauca petit.
Te duce nunc illi ſtudeant penetrare receſſus,
Quos natura tenet, quî variare queat.
Cum medici virtus ſit cum ratione mederi,
Ægros nativa dexteritate leves.
Redditus ergo Tuis, quod candidus optat amicus,
Idem conſerves, quod Tibi ſervo, tuo.

gratulabundus p.

J. J. STANGIUS, M. L.